

Huize Keizer

Rode rust

Rode voegen. Die bleek een oude winkel in Denekamp oorspronkelijk gehad te hebben. Ze zijn nu weer zichtbaar gemaakt, tussen de bakstenen. Dat was nog een heel karwei, maar het resultaat is verbazingwekkend. Huize Keizer straalt weer een en al rust uit. HENRY VAN DER WAL

Met grijze voegen en witte verf zag Huize Keizer er de laatste decennia heel anders uit

An de Duitse grens van Overijssel ligt Denekamp. Midden in de dorpskern prijkt een knots van een zandstenen kerk. Schuin daarachter piekt een afgeknotte klokgevel van baksteen, afgedekt met natuurstenen delen. In dit pand uit de vroege achttiende eeuw bevindt zich een karakteristiek en monumentaal winkelinterieur. In Denekamp staat het gebouw bekend als Huize Keizer, vernoemd naar de laatste uitbaters van de winkel, de familie Keizer. Hier kwam je vroeger voor koffie, thee, kandij en andere koloniale waren. Die zaten opgeborgen in de tientallen kisten, blikken, potten en laatjes achter de toonbank. De winkelinrichting doet het verleden herleven, net of je in een tijdmachine stapt. Tegenwoordig fungeert het rijksmonument als museum.

Met subsidie van de provincie en de al lopende onderhoudssubsidie van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed liet het museum Huize Keizer vorig jaar restaureren. Namens het Rijk en de provincie begeleidde de Rijksdienst deze hersteloperatie. Hoewel je dat op het eerste en ook op het

tweede gezicht niet zag, was er iets bijzonders met het voegwerk van het bakstenen gebouw aan de hand. Het grijze cementen knipvoegje was namelijk als een dun laagje op het oorspronkelijke voegwerk geplakt. De technische staat van het cement was matig. Na meer dan zestig jaar liet de knipvoeg op steeds meer plaatsen los. Wat daar zichtbaar werd, was een verdiepte kalkvoeg die rood gekleurd was.

Hoe, waarom en wanneer?

De vragen stapelden zich op over dit gekleurde voegwerk aan de zichtzijden van Huize Keizer, de voorgevel en een van de zijgevels. Hoe, waarom en wanneer zijn deze rode voegen aangebracht? Bij het aanvragen van de subsidie was het museum er niet van uitgegaan om dit rode voegwerk weer in het zicht te brengen. Het bedrag was begroot op het herstel van diverse delen van de zichtbare gesneden, grijze voegen. Vanaf dat moment was het voor de Rijksdienst duidelijk. Dit oude, roodgekleurde voegwerk verdiende aandacht en indien mogelijk behoud. Het advies was om onderzoek te doen om meer te weten te komen over dit bijzondere fenomeen.

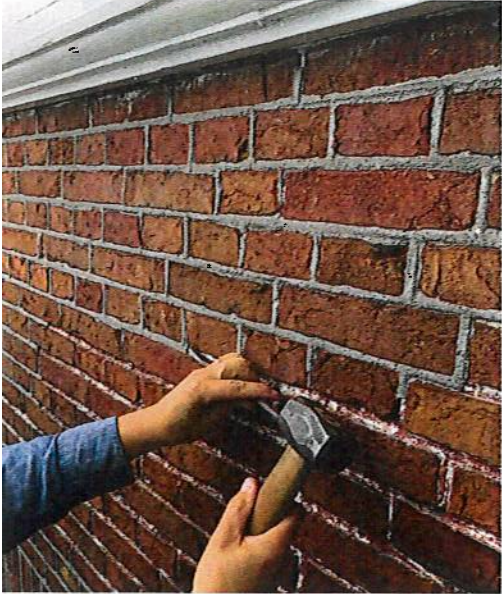
Dat pakte de gemeente Dinkelland, die tegenwoordig de eigenaar van Huize Keizer is, meteen op. Het archief bracht weinig soelaas. Een paar krantenartikelen uit de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw en wat tekeningen uit die tijd zijn het enige wat daar gevonden werd. Omdat rode voegen die verdiept liggen zouden resulteren in een compleet ander beeld van het rijksmonument dan

Zachter van tint

Een kleurspecialist onderzocht de verf op het hout, op de natuurstenen onderdelen en ook op de bakstenen van de gevels van Huize Keizer. Uit het onderzoek bleek dat de witte deuroplijsting, goten, kozijnen en de afdekking van natuursteen van oorsprong zachter van tint waren, in een lichte zandsteenkleur. En de ramen en deuren waren vooreen voorzien van een kleur groen die een aantal tinten lichter was. Ook onderzocht de specialist of de gehele bakstenen gevels rood geschilderd zijn geweest. Er waren geen aanwijzingen te vinden da

De vragen over dit gekleurde voegwerk van Huize Keizer stapelden zich op

er enige verf op de bakstenen zelf heeft gezeten. D betekent dat bij de bouw aan het begin van de achttiende eeuw of bij een mogelijke latere metamorfose bewust alleen de voegen rood geschilderd zijn. En dat niets de restauratie van de bijzondere rode voegen meer in de weg kon staan. Op de weerbarstige praktijk na dan. Want er was afgesproken om na een proef met het voorzichtig verwijderen van de opvallende cementvoegjes het

Restauratie oogt Huize Keizer rustig door de rode voegen en harmonisch schilderwerk

.....
*Het komt
vaker voor,
rode voegen,
maar de
voorbeelden
zijn spaar-
zaam*
.....

gehaald was makkelijker gezegd dan gedaan. De toevoeging van een laagje cement verwijderen zonder de oorspronkelijke voegen te beschadigen houdt in dat je door de moeite te maken van een dunne beitel en een steenroze voegje voor voegje wegtikt. Dat is niet alleen een kwestie van tijd, maar ook van een vaste hand en geduld.

Derig
Na het beoordelen van het proefvlak rees er op een bepaald moment eigen twijfel aan de kwaliteit van het blootgelegde oude voegwerk. Het rood was op veel plekken verdwenen en de witte verdiepte kalkvoeg voelde niet meer als derig aan. Om geen overhaaste beslissing te nemen adviseerde de Rijksdienst om contact op te nemen met een bedrijf dat vanuit praktijkervaring een goed antwoord kon geven op de vragen over de levensduur en de behandeling van deze oude voegen. Een week later stonden alle partijen opnieuw op de steiger, ditmaal samen met een gespecialiseerd restauratievoegbedrijf met bijzondere interesse in dit soort zeldzame gevallen. De restaurator maakte een proef met puur kalksinterwater en een ander resultaat was opvallend. De voeg kleurde niet meer rood. Door het kalksinterwater kwamen

vervallen. Het wordt als verdunningsmiddel voor kalkverf gebruikt of voor het oplossen van natuurlijke anorganische pigmenten om een kalkondergrond als lazuurverf te kleuren. Een sterk zuigende minerale ondergrond kun je met kalksinterwater voorbehandelen om een stabielere grondlaag te verkrijgen. Oude-, licht verkrijtende ondergronden van kalkafwerkingen zoals kalkverven en kalkmortels kun je met kalksinterwater verstevigen en fixeren.

Het optimale bindmiddel
Deze proef gaf het museum het vertrouwen om het originele voegwerk te herstellen. Het was nog wel even zoeken naar het optimale bindmiddel met daarin opgeloste natuurlijke rode pigmenten. Met dat bindmiddel zou je het oude rode pigment goed aan de oorspronkelijke voegen moeten kunnen hechten, het oppervlak daarvan moeten kunnen verstevigen en de rode kleur moeten kunnen ondersteunen. Na de behandeling met het kalksinterwater bleef de rode laag namelijk relatief zacht. Je kon die er met je nagels zo vanaf krabben. De Rijksdienst adviseerde om voor het delicate hak- en bijkleurwerk een bedrijf te polsen dat gespecialiseerd is in het bijkleuren en herstellen van monumentale

voor het bijkleuren van baksteenreparaties. Zij zetten twee vergelijkbare proeven op, een met kalksinterwater en een met verdund kaliwaterglas. Kaliwaterglas is een uitstekend bindmiddel voor onder meer silicaatverf op een minerale ondergrond. Het resultaat is een duurzame verbinding tussen verf en ondergrond. Ook is kaliwaterglas goed bestand tegen ultraviolette straling. En de hoge alkaliteit van het bindmiddel biedt een extra beveiliging tegen aanslag van micro-organismen.

De knoop
Na deze proef hakte de gemeente de knoop door en koos voor bijkleuren en verstevigen met kaliwaterglas. Dat geeft een net wat stevigere toplaag. Het lukte de steenreparateurs om de voorgevel zijn oude verdiepte rode kalkvoegen terug te geven. De cementvoegen van de zijgevel daarentegen waren er moeilijker uit te halen. Dat leverde meer schade aan het oude voegwerk op. Het gevolg was dat het museum besloot om deze gevel te voorzien van nieuwe pure kalkvoegen, die daarna rood zijn gekleurd.
De waarom-vraag blijft staan. Waarom zijn de voorgevel van Huize Keizer en de zijgevel die in het zicht staat bij de bouw aan het begin van de achttiende eeuw of op een later moment van rode voegen voorzien? De reden is nog onbekend. Het komt vaker voor, rode voegen, maar de voorbeelden zijn spaarzaam of inmiddels verdwenen. Het resultaat van de restauratie? Rood voegwerk. Het is verbazingwekkend dat een klein kwastje zo'n groot verschil kan maken. Huize Keizer ademt nu een en al rust, meer nog dan de laatste decennia met al dat grijze voegwerk. Zouden de inmiddels museale klanten nu weer meer aandacht hebben voor de heerlijke waren in de etalage? ☒

Henry van der Wal, adviseur bouwkunde bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, droeg met expertise aan deze restauratie bij, h.van.der.wal@cultureelerfgoed.nl. Zie ook www.huizekeizer.nl.

